

Структурна-функцыянальныя асаблівасці беларускіх электронных слоўнікаў

Са з'яўленнем камп'ютарнай тэхнікі стваральнікі праграмага забеспячэння распрацавалі новы тып слоўнікаў – электронны слоўнік. Такі тып слоўніка – абсалютна новае слова ў сучаснай лексікаграфіі, якое адзначыла якасна новую прыступку яе развіцця. Электронны слоўнік разглядаецца спецыялістамі як «важны крок на шляху нармалізацыі і ўніфікацыі мовы..., як асноўны сродак сістэматызацыі» [1, с. 288]. Задачы ўкаранення нацыянальных моў у інфармацыйныя тэхналогіі актуальныя практычна для ўсіх моў, у тым ліку для беларускай.

Феномен электроннага слоўніка сфарміраваўся адносна нядаўна – не больш за дзесяць гадоў, у сувязі з чым карыстальнікі такога роду слоўнікаў маюць зусім мала вопыту працы з імі. Але правільнае навучанне па эксплуатацыі электронных слоўнікаў дазволіла б максімальна поўна выкарыстоўваць кансультаванне і пошук у гэтых слоўніках.

Для абазначэння слоўнікаў на аснове інфармацыйных тэхналогій пакуль не існуе пэўнага тэрміна. Так, Ю.Н. Марчук і Л.Л. Нялюбін далі яму вызначэнне «машыннага слоўніка», аднак існуюць і іншыя намінацыі: «аўтаматычны слоўнік», «камп'ютарны слоўнік», «электронны слоўнік». Большасць сучасных лексікаграфіаў характарызуюць электронны слоўнік як лексікаграфічны твор, якім карыстаюцца з дапамогай камп'ютара [2, с. 15].

На сучасным этапе развіцця беларускай лінгвістыкі электронная лексікаграфія з'яўляецца мала распрацаванай галіной. Таму праблемы стварэння электронных слоўнікаў беларускай мовы падаюцца дастаткова важнымі для ачынных лексікаграфіаў. Колькасць і якасць online- або электронных слоўнікаў беларускай мовы яшчэ не дасягнула сусветнага ўзроўню. Электронныя слоўнікі беларускай мовы валодаюць, у асноўным, больш ці менш аднолькавымі базавымі складнікамі. Тым не менш, некаторыя з іх адрозніваюцца інтэрфейсам, пошукавымі магчымасцямі і тэхнічнымі функцыямі.

Для таго, каб зрабіць параўнальны аналіз электронных слоўнікаў беларускай мовы і выявіць лепшы праграмы прадукт, нам трэба ведаць усе магчымасці і функцыі, якімі можа валодаць такі тып слоўніка. Электронныя прадукты фірмы АBBYU (АBBYU LINGVO) з'яўляюцца эталонам якасных электронных слоўнікаў, таму менавіта іх мы выбралі для выяўлення набору асноўных і карысных для карыстальніка функцый [4]. Былі вылучаны найбольш важныя характарыстыкі гэтых праграмы прадуктаў. Атрымалася пяць вялікіх катэгорый-падгруп:

1. Выкарыстанне:

– гістарычная навігацыя (выводзіць спіс папярэдніх уваходаў і дазваляе карыстальніку вяртацца да ўваходу без неабходнасці паўторнага ўводу слова;

– гіпертэкстуальныя сувязі (спасылкі).

2. Змест:

– антонімы, амонімы, сінонімы;

– прыклады;

– транскрыпцыя;

– арфаграфічныя варыянты і інш.

3. Мультымедычны аспект:

– відэаролікі;

– агучанае вымаўленне;

4. Пошук:

– па алфавіце, у цэлым тэксце, па цытатах і г.д.;

– арфаграфічны карэктар (пры напісанні слова з памылкамі некаторыя электронныя слоўнікі паказваюць у асобным акне спіс падобных слоў, правільна напісаных);

– джокеры (сімвалы (як *, ?, №), якія замяняюць адну або некалькі літар; яны дазваляюць знайсці слова ў адзіночным або ў множным ліку, арфаграфічныя варыянты або словы з недакладным напісаннем).

5. Тэхнічныя функцыі:

– заўвагі (некаторыя электронныя слоўнікі прапануюць магчымасць далучэння заўвагі (запіска або асабісты каментар) да артыкула;

– экспарт;

– друк;

– запыт падчас працы з тэкстам.

3 дапамогай гэтых характарыстык мы прааналізавалі два папулярныя электронныя слоўнікі беларускай мовы (слоўнік праграмы “Белазар”, онлайн слоўнік BelMova) і вызначылі найбольш прыдатны для выкарыстання прадукт [3]

	Слоўнік “Белазар”	Слоўнік BelMova
<i>Выкарыстанне</i>		
гістарычная навігацыя	–	–
гіпертэкстуальныя сувязі	–	+
<i>Змест</i>		
антонімы, амонімы,сінонімы	–	толькі сінонімы
граматычныя катэгорыі	–	–
цытаты	–	+
этымалогія	–	–
прыклады	–	+

трывальна-часавыя формы	–	–
паметы (выкарыстанне, геаграфічныя)	–	напісанне лацінкай, нарматыўны правапіс
фанетычная транскрыпцыя	–	–
арфаграфічныя варыянты	–	–
пераклады	на рускую мову	на чатыры мовы
<i>Мультымедыйны аспект</i>		
відэаролікі	–	–
агучанае вымаўленне	–	–
<i>Пошук</i>		
па алфавіце	+	+
у цэлым тэксце	–	–
па цытатах	–	+
этымалогія	–	–
трывальна-часавыя формы, пачынаючы з лемы	няма (толькі лема)	толькі для выразаў
прылады для працы	+	–
джокеры	толькі для ў	–
арфаграфічныя характары		
<i>Тэхнічныя функцыянальныя заўвагі</i>		
экспарт	+	+
друк	–	–
запыт падчас працы з тэкстам	–	–

У зместавым мультымедыйным аспекце ні адзін з прадстаўленых слоўнікаў не мае ні відэаролікаў, ні анімацыйных ілюстрацый, ні агучанага вымаўлення, што з'яўляецца значным недахопам, паколькі паняцце электронны слоўнік, само па сабе, мае неабмежаваныя магчымасці ў плане мультымедыйных тэхналогій, якія неабходна выкарыстоўваць у поўнай ступені. Колькасць уваходаў для кожнай лемы абмежаваная, што робіць электронныя слоўнікі больш падобнымі на папяровыя. У слоўнікавых артыкулах двух слоўнікаў не пазначаныя антонімы, амонімы, не прыведзены граматычныя катэгорыі. Ні адзін са слоўнікаў не прыводзіць арфаграфічных варыянтаў. Толькі ў слоўніку “Белазара” ёсць дадатак у выглядзе дадатковых вокнаў, якія прапануюць скарачэнні, але няма правілаў спражэння і інш. Ва

ўсіх слоўніках пошук ажыццяўляецца па алфавіце. На жаль, у вышэйзгаданых слоўнікі немагчыма ўвесці тэкст, нельга вылучыць з тэксту лексічную адзінку, нельга знайсці слова ні па этымалогіі, ні па трывальна-часавых формах, ні па граматычных катэгорыях – толькі па дакладных камбінацыях. Слова для пошуку павінна быць напісана ў форме інфінітыва (для дзеяслова), у форме назоўнага склona (для назоўніка). У дадзеных слоўніках не выкарыстоўваецца арфаграфічны рэдактар, які бывае даволі карысным пры напісанні слоў са складаным напісаннем.

Зыходзячы з вынікаў, прадстаўленых у табліцы, можна адзначыць, што анлайн-слоўнік BelMova з'яўляецца больш распрацаваным прадуктам, у якім выкарыстоўваюцца гіпертэкстуальныя сувязі, дадатковыя паметы, выразы, а таксама слоўнік дастаткова зручны ў навігацыі.

Такім чынам, зараз беларуская электронная лексікаграфія знаходзіцца ў стадыі інтэнсіўнага развіцця. Найбольш аўтарытэтнымі праграмнымі прадуктамі з'яўляюцца анлайн-слоўнік BelMova, слоўнік праграмы “Белазар” і інш.

Разам з тым, у бліжэйшай перспектыве неабходна вырашыць шэраг актуальных праблем, найбольш важнымі з якіх з'яўляюцца: а) стварэнне новых тыпаў слоўнікаў на аснове новых прынцыпаў і задач, якія паўстаюць перад праграмнымі прадуктамі; б) аб'яднанне ўжо вядомых тыпаў слоўнікаў у новыя слоўнікі-комплексы; в) удасканаленне ўжо існуючых праграмных прадуктаў.

Літаратура

1. Герд, А.С. Научно-техническая лексикография / А.С. Герд // Прикладное языкознание / под ред. А.С. Герда; СПб. : Изд. С-Петербур. ун-та, 1996. – С. 287–307.
2. Мандрыкова, Г.М. Учебное компьютерное лексикографирование в теоретическом и прикладном рассмотрении : автореф. дис... канд. филол. наук / Г.М. Мандрыкова ; Ин –т рус.яз. им. А.С. Пушкина. – М., 1995. – 27 с.
3. Шматмоўны слоўнік «BelMova» [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <http://www.belmova.org/>. – Дата доступу : 25.05.2014.
4. АВВУУ Lingvo [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <http://www.lingvo.ru/>. – Дата доступу : 26.05.2014